

реалізують продукцію на різних ринках. Застосування комплексної оцінки ризиків дає змогу підвищити точність плану, оскільки враховуються практично всі групи факторів ризику, які можуть позитивно чи негативно вплинути на ЗЕД підприємства. У статті виділено основні методи кількісної та якісної оцінки ризиків ЗЕД машинобудівного підприємства, основні показники оцінки та запропоновано загальний алгоритм оцінки ризиків та їх негативних відхилень, розроблений автором на основі аналізу наукової літератури.

### Література

1. Івченко Ю.І. Економічний ризик. / Ю.І. Івченко – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 296 с.
2. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком / А.В. Матвійчук. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 347 с.
3. Вітлінський В.В. Ризикологія в зовнішньоекономічній діяльності : [навч. посіб.] / В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний, О.Д. Шарапов. – К. : КНЕУ, 2007. — 432 с.
4. Вітлінський В.В., Наконечний С.І., Шарапов О.Д. Економічний ризик і методи його вимірювання. – К.: ІЗМН, 1996. – 336 с
5. Кинев Ю.Ю. Оценка рисков финансово-хозяйственной деятельности предприятий на этапе принятия управленческого решения / Ю.Ю. Кинев // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 5.
6. Вербицька Г.Л. Оцінка економічного ризику / Г.Л. Вербицька // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С.129-136.
7. Лук'янова В.В. Економічний ризик : [навч. посібник] / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.
8. Верес О.М. Ігрове імітаційне моделювання при управлінні підприємством в умовах ризику / О.М. Верес, О.О. Коць // Інформаційні системи та мережі. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2006. – № 561. – С. 76-85.
9. Дубинець Ю. Теоретичні аспекти ризику зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Ю. Дубинець // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – № 2. – С. 245-251.

Надійшла 04.09.2010

УДК 338.23:343.3

Л. О. МАТВІЙЧУК

Хмельницький національний університет

## СТРУКТУРА СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

*Обґрунтовано функціональну структуру фінансової безпеки підприємства та визначено основні загрози, що впливають на її складові. Розглянуто сутність поняття «система фінансової безпеки підприємства», з'ясовано основні характеристики та принципи, на яких вона базується.*

*The author analyses the functional structure of financial security of enterprise and distinguishes the main threats which influence its parts. The term "system of financial security of enterprise" is examined and its main principles are differentiated.*

*Ключові слова: підприємство, система, фінансова безпека.*

**Постановка проблеми.** Нові економічні відносини, які створюються на засадах ринкової економіки, зумовлюють потребу у розробці прогресивних способів та методів управління підприємствами, за яких зміна чинників навколишнього середовища суттєво не впливала б на економічну діяльність суб'єктів господарювання. Недостатня увага до ролі та місця фінансової безпеки в системі управління підприємствами призводить до виникнення кризових явищ на підприємствах, ускладнює процес виходу з них та не дозволяє забезпечити відповідний рівень їх економічного зростання. З огляду на це актуальними стають наукові дослідження, спрямовані на розробку та впровадження ефективної системи управління фінансовою безпекою підприємства, що дозволить господарюючим суб'єктам реалізувати комплекс заходів спрямованих на захист їх фінансових інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми.** Вагомий внесок у вирішення окремих теоретичних і практичних аспектів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємств зробили сучасні вітчизняні та зарубіжні дослідники, а саме: О.І. Барановський, І.О. Бланк, К.С. Горячева, Ю.Г. Кім, Л.І. Донець, Н.В. Ващенко, С.М. Ілляшенко, О.В. Арєф'єва, М.М. Єрмошенко та інші. Проте, незважаючи на значний науковий доробок вчених, потрібно вказати на необхідність подальшого розвитку теоретичної бази з даної тематики. На сьогоднішній день залишається чимало питань, які є дискусійними та потребують подальших досліджень.

**Постановка завдання.** Актуальність означених питань та необхідність проведення подальших

досліджень з метою забезпечення належного рівня фінансової безпеки машинобудівних підприємств зумовили вибір теми і мети дослідження. Метою даної публікації є визначення функціональних складових фінансової безпеки підприємства.

**Виклад основного матеріалу.** Фінансова безпека підприємства є провідною складовою економічної безпеки, яка віддзеркалює систему взаємовідносин між суб'єктами господарювання в фінансовій сфері. Для формування дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств, перш за все, необхідно з'ясувати, що вкладається в дане поняття, як взаємопов'язані окремі складові цієї категорії, як повинні координуватися дії усіх ланок, покликаних стояти на сторожі безпеки інтересів різних суб'єктів. Розмаїття аспектів фінансової безпеки, складність вибору стратегії її забезпечення і викликають потребу застосування комплексного підходу у цій сфері життєдіяльності підприємства.

Для кращого розуміння сутності фінансової безпеки підприємства визначимо об'єкт, суб'єкт і предмет фінансової безпеки. Об'єктом фінансової безпеки підприємства є фінансова діяльність підприємства, безпеку якої необхідно забезпечити. Суб'єктом фінансової безпеки є керівництво підприємства і його персонал. Предметом фінансової безпеки підприємства є діяльність суб'єктів фінансової безпеки як реалізація принципів, функцій, стратегічної програми або конкретних заходів щодо забезпечення фінансової безпеки, яка спрямована на об'єкти фінансової безпеки [1, с.65-66].

Фінансова безпека підприємства має складну структуру, яка визначається складністю його фінансових відносин як всередині самого підприємства, так і з суб'єктами зовнішнього середовища. Виходячи із вищезазначеного, ми пропонуємо структурувати фінансову безпеку відповідно до видів фінансової діяльності підприємства та виділяти наступні складові.

Бюджетна складова регулює питання взаємовідносин підприємства з бюджетами різних рівнів з приводу сплата податків та зборів, отримання податкового кредиту, бюджетних асигнувань, відшкодування податку на додану вартість тощо. До основних негативних впливів належать порушення платіжної дисципліни, зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей за розрахунками з бюджетом і позабюджетними фондами, збільшення податкового навантаження.

Банківська складова направлена на взаємовідносини підприємства з комерційними банками з питань кредитних та депозитних операцій, відкриття поточних рахунків, здійснення безготівкових розрахунків тощо. Загрозу для даної складової фінансової безпеки підприємства становить зростання відсоткових ставок по кредитах, зменшення прибутковості депозитних операцій, зниження кредитного рейтингу підприємства.

Страхова складова полягає у врегулюванні взаємовідносин підприємства з страховими компаніями з приводу страхування майна підприємства, підприємницьких та фінансових ризиків, страхування від нещасних випадків на виробництві, тощо. Негативний вплив на дану складову фінансової безпеки підприємства мають зростання кредиторської заборгованості за розрахунками зі страхування, неотримання страхових відшкодувань після настання страхових випадків.

Інвестиційна складова зводиться до врегулювання діяльності підприємства в інвестиційній сфері. Загрозами в даній сфері є зниження інвестиційної привабливості підприємства, неможливість залучення необхідного обсягу інвестицій.

Фондова складова направлена на врегулювання питань, що виникають під час випуску або продажу підприємством власних акцій, облігацій, векселів та купівлі цінних паперів інших підприємств. Загрозами для фондової складової фінансової безпеки є втрата контрольного пакету акцій, зниження ринкової вартості цінних паперів, що випускаються підприємством, недостатній обсяг реалізації додаткових випусків акцій.

Зовнішньоекономічна складова базується на взаємодії підприємства із зовнішніми контрагентами під час здійснення ним експортно-імпорتنих операцій. До основних негативних впливів належать скорочення обсягів продажів по експортно-імпорتنих операціях, несвоєчасна оплата товарів, робіт, послуг міжнародними партнерами, зростання кредиторської заборгованості по експортно-імпорتنих операціях.

Враховуючи специфічні особливості здійснення готівкових та безготівкових розрахунків та сфери найефективнішого їх використання пропонуємо розмежовувати грошову та кредитну складову фінансової безпеки підприємства.

Грошова складова спрямована на врегулювання питань, що виникають під час готівкових розрахунків підприємства. Загрозу для даної складової фінансової безпеки підприємства становлять порушення платіжної дисципліни, зростання дебіторської заборгованості.

Кредитна складова регламентує відносини, які виникають в процесі надання/отримання комерційних та споживчих кредитів. Негативними тенденціями є відволікання коштів у дебіторську заборгованість, надмірне зростання кредиторської заборгованості.

У зв'язку із інтенсивним впровадженням автоматизованих інформаційних систем управління підприємством, використанням програмних продуктів, які направлені на полегшення фінансового обліку, здійснення комплексної оцінки діяльності підприємства, виявлення основних тенденцій його розвитку, розрахунку базових нормативів для планування і прогнозування, оцінки кредитоспроможності підприємства, варто, на нашу думку, ввести до складу фінансової безпеки підприємства складову, що забезпечуватиме безпеку технологічний потенціалу для управління фінансами підприємства, тобто

інноваційну складову. Її функціями має стати: впровадження на підприємстві спеціалізованих програмних продуктів, направлених на забезпечення процесу прийняття управлінських рішень у сфері управління фінансовими ресурсами, своєчасне оновлення програмного забезпечення для здійснення фінансового аналізу, раціональне використання автоматизованих систем фінансового обліку. До основних негативних впливів можна віднести: старіння програмних продуктів для автоматизації аналізу та управління фінансами підприємством, фінансовий шпіонаж.

Функціональну структуру фінансової безпеки підприємства зображено на рис. 1.

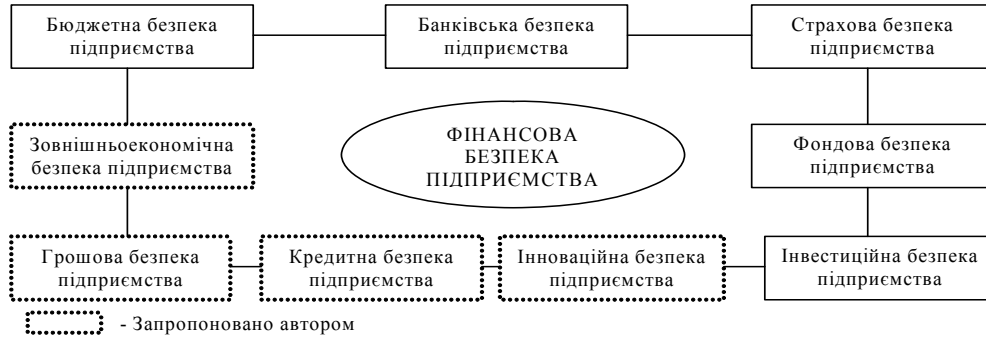


Рис. 1. Функціональна структура фінансової безпеки підприємства

Параметри кожної складової фінансової безпеки підприємства повинні забезпечити її збалансованість, а їх значення мають бути достатніми для забезпечення належної стійкості системи до дії внутрішніх та зовнішніх загроз.

Забезпечення фінансової безпеки вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, що покликана на своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечення захисту інтересів підприємства та досягнення ним основної мети діяльності.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі не існує єдиної думки відносно сутності поняття «система безпеки підприємства». Проте, перш, ніж визначити зміст даного поняття розглянемо сутність терміну «система». Пояснень існує велика кількість: відносно якісних характеристик «система» – це комплекс елементів, що знаходяться у взаємодії (Л. Берталанфі), чи «система» – це множина об'єктів разом з відносинами між об'єктами та їх атрибутами (А. Хосен, Р. Фейджин), формальні визначення даного поняття будуються переважно на теоретико-множинній мові (М. Месарович, Делліс, Ф. Людвіг, О. Ланге) [2, с.135]. Що ж стосується поняття «система безпеки підприємства», то В.І. Ярочкін визначає його як організовану сукупність спеціальних органів, служб, засобів, методів та заходів, що забезпечують захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства, держава від внутрішніх та зовнішніх загроз [3, с.9]. О.А. Груніна, С.О. Груніна розглядають систему безпеки підприємства як обмежену множину взаємопов'язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства та досягнення ним цілей бізнесу [4]. Таким чином, з урахуванням сфери та об'єкту дослідження ми будемо розуміти систему фінансової безпеки підприємства як сукупність взаємопов'язаних елементів, підсистем, фінансових інструментів, методів та заходів, що забезпечують безпеку підприємства та досягнення ним основної мети діяльності.

Розглядаючи систему фінансової безпеки підприємства, необхідно визначити основні її характеристики (рис. 2).

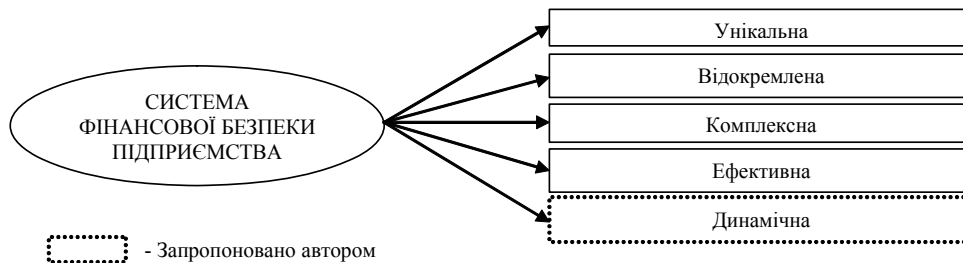


Рис. 2. Основні характеристики системи фінансової безпеки підприємства

Унікальність системи фінансової безпеки підприємства визначається особливостями кожного конкретного підприємства та залежить від розмірів підприємства, його виробничо-технічних, фінансових, організаційних можливостей.

Самостійність системи полягає у її відокремленості від інших виробничих одиниць. Проте її відособленість відносна, тому що система фінансової безпеки підприємства – це складний елемент фінансової безпеки регіону, галузі, держави [5, с. 48].

Комплексність системи фінансової безпеки полягає у забезпеченні безпеки усіх її функціональних складових.

Динамічність системи полягає у забезпеченні можливостей швидкої зміни послідовності дій та стратегії забезпечення фінансової безпеки при зміні факторів та умов фінансового середовища підприємства.

Основним положенням є ефективність системи фінансової безпеки, оскільки унікальність, динамічність, самостійність та комплексність системи не дає жодних гарантій, що ця система буде діяти, окрім того, діяти ефективно [6, с. 20]

На основі аналізу наукових праць [3-6] складено наступний перелік принципів на яких базується фінансової безпеки підприємства:

- принцип комплексності, який передбачає створення цілісної системи фінансової безпеки, яка забезпечить захист інтересів підприємства від небезпек та загроз, непередбачуваних обставин під час реалізації його фінансової стратегії;

- своєчасності та адекватності, який передбачає побудову такої система фінансової безпеки, яка б могла на ранніх стадіях виявляти різноманітні руйнівні фактори та вживати заходи на попередження їх негативного впливу на діяльність підприємству;

- безперервності, який полягає в постійному, неперервному функціонуванні системи фінансової безпеки підприємства;

- законності, який передбачає побудову системи фінансової безпеки підприємства на основі чинного законодавства;

- плановості, який передбачає організацію діяльність спрямовану на забезпечення фінансової безпеки підприємства на основі комплексних програм і планів;

- економності, який полягає в тому, щоб витрати на реалізацію системи фінансової безпеки підприємства були обґрунтованими і не перевищували рівня, за якого втрачається економічна доцільність їх здійснення;

- взаємодії, який базується на процесі безпосереднього або опосередкованого впливів різних структурних елементів фінансової безпеки підприємства один на одного, який породжує причинну обумовленість їхнього взаємозв'язку;

- альтернативності, який базується на виявленні і обґрунтуванні кількох варіантів виходу з кризової ситуації для досягнення бажаного результату;

- ефективності, який полягає в оптимальному поєднання усіх компонентів фінансової безпеки підприємств;

- інтегрованості, який забезпечує інтегрування фінансової безпеки у систему загальної безпеки підприємств.

**Висновки.** Основою формування фінансової безпеки підприємства є визначення її структурних одиниць, здійснення аналізу та оцінки існуючих загроз за кожною із функціональних складових, а також розробка системи заходів для нейтралізації дії внутрішніх та зовнішніх небезпек, що забезпечить стабільне та ефективне функціонування підприємства.

### Література

1. Горячева К. Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки К. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65-67.

2. Приступа Л.А. Процес управління фінансовими ресурсами підприємства: сутність та складові / Л.А. Приступа // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2006. – №1, Т.1. – С. 134-137.

3. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин – М. : Ось-89, 1998. – 192 с.

4. Грунин О. Экономическая безопасность организации / О. Грунин, С. Грунин – СПб. : Питер, 2002. – 160 с.

5. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.

6. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.

Надійшла 26.08.2010